

ליקוטי ופסקי הלכות

"חוקי היום"

ותלמד
"תקפי היום"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פניה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

351

פרשת יתרו תשפ"ה

דיני לישה בשבת - ב'

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

דקדוקי דינים בשינויים

צורת גיבול שתי וערב

י כמה פעמים הוזכר בהלכות אלו שצריכים לעשות שינוי בגיבול והוא ע"י עירוב בצורת 'שתי וערב', ואופן עשייתה הוא ע"י שמכניס הכף לתערובת כגון לתוך הביצים והשמן, ומוליך ומביא הכף אפילו כמה פעמים הלך וחזור (כדעת הר"ף והרמב"ם הובא בב"י סי' שכ"ד ד"ה ומ"ש רבינו), ואפשר גם להזיז הכף קצת לצדדים ובלבד שהוא בכיון הלך וחזור, ואז מוציא את הכף מהתערובת ושוב מכניס ומעביר הכף בכיון ימין ושמאל כמה פעמים (חזו"א סי' נ"ח סק"ו, שו"ת אג"מ ח"ד סי' ע"ד לש אות י').

יא אם אינו רוצה להוציא הכף כשמשנה כיוון משת"י לערב, יכול למשוך את הכף עד אמצע הקערה ואז לשנות כיוון.

יב גם אם אינו משנה כיוון עם הכף אלא מוליך ומביא באופן רצוף, ורק מסובב את הקערה כל פעם ברבע סיבוב, גם זה נחשב לגיבול 'שתי וערב' שלמעשה נעשה אותו פעולה של 'שתי וערב'.

שינויים בנתינת מים

יג שינוי בנתינת המים היינו שאם בדרך כלל בימות החול נותן את הקמח תחילה ואח"כ המים, וכך הוא הרגיל בימינו לרוב בני אדם, אזי בשבת ישנה הסדר וישים המים תחילה ואח"כ הקמח (ש"ע סי' שכ"א סי"ד).

יד ואם בימות החול נותן המים תחילה, אזי בשבת ישנה הסדר ויתן הקמח תחילה ואח"כ המים, ואז צריך להקפיד לשפוך את כל כמות המים בקילוח אחד, כדי שלא ייחשב כבלילה עבה תחילה ע"י מעט מים ואז יעבור על איסור תורה בנתינת מים לבד לפי חלק מהפוסקים (חזו"א סי' נ"ח סק"ח ד"ה הא).

טו אין סדר קבוע. באופן שאין סדר קבוע בימות החול אלא פעמים נותן קמח תחילה ופעמים מים תחילה, יש הסוברים שאף באופן זה אפשר להקל אם יתן את הקמח תחילה ואח"כ את המים משום שכך הוזכר בגמרא (תרומת הדשן סי' נ"ג, א"ר הובא במ"ב סק"ז).

טז ויש הסוברים שבאופן זה אין היתר להכין את הבלילה בדרך וע"י שינוי משום שאין לו דרך לשנות מדרך ההכנה בימות החול (ט"ז סק"א, חזו"א סי' נ"ח סק"ה ד"ה ולדעת), ומ"מ בשעת הצורך אפשר להקל ע"י שיעשה שינוי במעשה הגיבול (חזו"א שם סק"ז ד"ה ואם) כגון ע"י 'שתי וערב' או יערה מכלי לכלי (גליון 349 אות כ"ז).

הכנת סלטים שונים

פירות וירקות מרוסקים או קצוצים

יז דנו הפוסקים אם שייך איסור לשלם גם בנותן משקה לתוך ירקות או פירות מרוסקים לגמרי או קצוצים דק מאוד, שהרי המשקה הניתן לתוכם אינו מדבקם לעיסה אחת, וגם אינו דומה לאפר שיש בו איסור לישה אף שאינו בר גיבול (גליון 349 אות ט'), דאפר עכ"פ מתקבץ היטב, משא"כ חתיכות דקות של ירק או פרי.

יח יש הסוברים שאין בהם מלאכה לישה כלל משום שהמשקה אינו מדבקם לעיסה אחת (יראים, א"ז סי' ס"א, תוס' ר"ד הובא ברי"א בשלטי גיבורים).

יט אבל אחרים סוברים שיש מלאכה לישה בפירות וירקות כשהם מרוסקים לגמרי, ולכן אין להכניס אלא ע"י שינוי בגיבול מאחר שמעיקר הדין די בשינוי בשעת גיבול (תרומת הדשן סי' נ"ג, ב"י סי' שכ"א, ש"ע שם סט"ו וט"ז), ולדעת המחמירים שיש איסור תורה בנתינת מים לבד, אין להכניס כלל בשבת בבלילה עבה (ספר התרומה, י"א בשו"ע הנ"ל) אם לא שא"א להכינו מבעוד יום, או למאכל תינוק או ע"י נכרי כנ"ל (גליון 349 אות ל"ב והלאה).

מלאכת לישה

כמה יסודות

א בגליון קודם (349) הבאנו כמה מכללי מלאכת לש, וכהקדמה לגליון זה נחזור על כמה מהיסודות בקיצור, ואח"כ נביא כמה דוגמאות השכיחות.

ב **שלבי המלאכה.** הבאנו שיש שני שלבים למלאכת לש. יש את השלב הראשוני שהוא ה'נתינת מים' לקמח שנחלקו בו אם הוא מן התורה, ומעיקר הדין נוקטים שאיסורו רק מדרבנן, ומ"מ נוהגים להחמיר לנקוט שגם הוא לבד איסורו מן התורה חוץ ממקרים מסויימים (שם אות ז).

ג והשלב השני היינו ה'גיבול' שהוא העירוב והעיבוד של המים והקמח יחד כדי ליצור עיסה. שלב זה כו"ע מודים שאיסורו מן התורה בבלילה עבה.

ד **סוגי תערובות.** גם חילקנו בין סוגי תערובות כשהיא בת גיבול ואינה בת גיבול, ובאינה בית גיבול, נחלקו הראשונים אם שלב של נתינת מים הוא לכו"ע מן התורה, או שגם בזה נחלקו הפוסקים אם הוא מן התורה או רק מדרבנן (שם אות י').

ה **סוגי הבלילות.** גם הבאנו חילוק דין בין בלילה עבה לבלילה רכה והגדרתם. בלילה עבה אסורה מן התורה (שם אות י"ב), ובלילה רכה אינה אלא מדרבנן (אות י"ג), ומים צבועים שאין להם שום סמיכות עבה ונשפכים כמים אין בו שום איסור לישה (אות י"ד).

ו **שינוי בלישה.** עוד הבאנו (שם אות ט"ז והלאה) שיש מקרים מסויימים שמועיל שינוי במעשה הלישה, בבלילה רכה שייך שינוי בין בשלב של נתינת מים בסדר נתינתה הנחשב כשינוי כל דהו, וגם בשלב של הגיבול כגון 'מעט מעט' או ע"י תנועת 'שתי וערב', ובבלילה עבה שייך שינוי גמור רק בשלב של הגיבול אבל אין שינוי שיועיל בשלב של נתינת מים.

ז **בלילה עבה.** לכן אסור להכין בלילה עבה בשבת משום שלא שייך לעשות שינוי בשלב של נתינת המים, חוץ מאופנים מסויימים כגון כשאי אפשר להכין מערב שבת (שם אות י"ג), או לצורך מאכל תינוק (שם אות י"ד) או ע"י נכרי (אות ל"ה).

עיסה המתגבלת בנתינת מים לבד בלי עירוב

ח הבאנו (אות ב') שקיימים שני שלבי לישה, נתינת מים ואח"כ הגיבול, והבאנו נידון אם עוברים על איסור לש כשנותנים את המים לבד בלי מעשה הגיבול, אבל ישנם דברים אשר בנתינת המים לבד נעשה כל הגיבול הדרוש מעצמו בלי שום מעשה נוסף, ומבואר בגמ' (זבחים דף צ"ד ע"ב) שיש בנתינת המים לבד איסור לש מן התורה בכאלה דברים.

ט **זרע פשתן.** מבואר בגמ' הנ"ל שהנותן זרע פשתן למים חייב משום לש משום שטבעם של זרעי פשתן הוא, שכאשר הם שורים במים הם מתדבקים היטב, ויש בזה משום לישה אף שלא עשה בהם שום פעולת גיבול וכך נפסק בשו"ע (סי' ש"מ סי"ב, מ"ב סי' של"ו סקנ"א, פמ"ג משב"ז סי' שכ"א סק"ב), ויעויין לקמן (אות כ"ט) שנביא כמה דוגמאות הדומות לזה.

הגליון הוקדש לזכר ולעילוי נשמת בנינו הילד
היניק והכים שלא טעם הטא
רפאל מאיר דוב ע"ה בן יבלחט"א
ר' חיים אהרן לא"ט
נפטר ט"ו בשבט תשס"ט - תנצב"ה

הוקדש לע"נ איש האשכולות אהוב על חבריו
הרה"ח ר' **אברהם יונה** ב"ר דוד ליפשיץ ז"ל
ראש הקהל ק"ק מונקאטש לונדון - נפטר כ"ב שבת תשפ"ה

סלטים שונים

כ משום כך, ישנם סלטים שונים שאסור להכניס בשבת משום איסור לש שהרי אינם מתקלקלים כשמכניסים אותם בערב בשבת, וישנם שמותרים להכין בשבת בתנאי שמערבים אותם ע"י שינוי.

כא **סלט חצילים [eggplant salad]**. סלט חצילים העשוי מחצילים מרוסקים מעורבים בחומץ, בשמן ובמיונו, אין להכינו בשבת כלל, שהרי הוא בלילה עבה ואינו מתקלקל כשמכניסים אותו מבעוד יום, אמנם אם מערב בסלט זה רק מיונו ולא שאר משקין, שאין בנתינת מיונו העב משום נתינת משקה (גליון 349 אות כ"ח), מותר להכינו גם בשבת עצמה ע"י שיעשה שינוי בגיבול כגון בתנועת 'שתי וערב' (ארחות שבת פ"ו אות ל').

כב **סלט כרוב וגזר [coleslaw salad]**. סלט העשוי מכרוב וגזר החתוכים לחתיכות ומעורבים במיונו וחומץ, בדרך כלל אין החתיכות קטנות כל כך באופן שיצור בעיה של מלאכת לש, ולכן מותר להכינו בשבת, אמנם באופן שהחתיכות תהיינה טחונות לגמרי כמו דייסה, אז כשמכניסים אותו בשבת, צריכים לערבבו ע"י שינוי כנ"ל.

כג **סלט ירקות**. מותר לערב שמן בסלט ירקות, או סלט חסה, סלט תפוח אדמה וכדומה ואין בזה איסור לישא כיון שאין הירקות קצוצות דק דק.

כד **סלט פירות**. כמו כן מותר לערב מיץ תפוזים או לימון בסלט פירות ואין בזה משום לישא כיון שאין הפירות חתוכות דק דק.

כה **טונה עם מיונו**. כשמכניסים טונה מקופסת שימורים עם מיונו, דינו כמו שהבאנו (בגליון 350 אות מ"ג) לגבי הכנת סלט ביצים, שעצם נתינת המיונו אינו צריך להיות בשינוי משום שאינו חודר ומתערב מעצמו לתוך הטונה, ולגבי עירבוב הטונה עם מיונו, מעיקר הדין יש לסמוך על רוב השיטות והסברות שאין בו משום לש, ואלו שרוצים להחמיר יכולים לערבב בשינוי כגון ע"י תנועת 'שתי וערב'.

דגני בוקר

קורנפלייקס/ברנפלייקס [Cornflakes/Branflakes]

כו ישנם דגני בוקר כגון קורנפלייקס, ברנפלייקס, רייסקריפס וכדומה, שכשמוסיפים להם חלב או שאר משקה נהיים רכים, אבל אינם מתדבקים זה לזה כמו עיסה או בלילה אלא החתיכות עומדות כמו שהן אמנם הם מתרככים, ואין בזה שום חשש משום לש ומותר בשבת (מחזה אליהו ח"ג ס' מ' אות ח', ארחות שבת פ"ו אות מ"ה).

וויטביק'ס - Weetabix

כז **צורת יצירתו**. וויטביק'ס הוא סוג דגני בוקר הנועד להיות בריא וטעים ומאד נפוץ באנגליה ועוד מדינות. הוא מיוצר מחטה שנתבשלה קודם בסיר לחץ ואח"כ מיובשת ואז נטחנת לתוך סיבי חיטה ארוכים ואז נדחסת לביסקוויט בצורת מלבן עם קצוות עגולות ומיובשת בתנור שמגבש את צורת הביסקוויט.

כח **צורת אכילתו**. הצורה שאוכלים וויטביק'ס הוא, שנותנים את הביסקוויט בתוך קערה ומוסיפים אליו מים חמים או חלב או שניהם, ומיד שמוסיפים אליו איזה נוזל, החיטה שותה את הנוזל ונהיה דביק באופן שהצורה של הביסקוויט עדיין קיים אבל נהיה כמו בלילה עבה של חיטה, ורק לאחר שעומד כך הרבה זמן יאבד את הצורה של הביסקוויט וייהפך להיות בלילה של חיטה נוזלית.

כט **איסור לש**. ומשום כן, נקטו הפוסקים שדינו של 'וויטביק'ס' הוא כזרע פשתן שהבאנו לעיל (אות ט') ויש בנתינת החלב לבד ל'וויטביק'ס' איסור של לש מן התורה, שהרי רק בנתינת הנוזל לבד כבר נעשה הגיבול ממילא בבלילה עבה בלי שום מעשה גיבול, שהרי הביסקוויט עומד כמו שהוא אפילו אם נותנים לתוכו חלב הרבה, והחתיכות חיטה מתדבקות זו לזו ומייצרים בלילה עבה תוך הביסקוויט, ומשום כן השלב של שפיכת נוזל אליו כבר כרוך במלאכת לש ואסור, ואינו עוזר בשלב של 'נתינת מים' שום שינוי באיסור תורה (לעיל אות ו'), ואפילו לצורך תינוק שיש מצבים שאפשר להתיר סוגי לש כנ"ל (349 אות ל"ד), אבל לא בזה שאסור לכל הדיעות (מחזה אליהו ח"ג ס' מ', ארחות שבת פ"ו אות מ"ה, הגר"א וויזנפלד בשם הגר"ע אורבך).

עצות להכין וויטביק'ס בשבת

ל **לפרר את הוויטביק'ס**. אמנם קיימות כמה עצות להכין וויטביק'ס בשבת באופן המותר. אם מפוררים את הביסקוויט באופן שכשיתחבר עם הרבה חלב לא יהיה בצורה של בלילה עבה אלא בלילה רכה, מותר, ולכן אפשר לשפוך הרבה חלב לתוך קערה ואז לפורר את הוויטביק'ס אל תוך קערת חלב, כך שיש שינוי בשלב של נתינת מים, ואז יערבב את הכל בצורה של שתי וערב. ומותר לפרר את הביסקוויט של וויטביק'ס בידיים ואין בו משום מלאכת טוחן שהרי הוא התדבק בידי אדם ועכשיו רק מפרידים את החתיכות מהדיבוק שלהן, כמו שמותר לפורר קוביית סוכר (מ"ב ס' ש"א סק"ל בשם הפמ"ג).

לא **להוסיף קצת חלב קודם שבת**. קיימת עוד עצה כשצריכים להכינו דוקא בבלילה עבה [כגון כשהתינוק אינו אוכלו כשהוא בבלילה רכה, או שהוא סובל מ'דפלקס' וצריכים מאכל שיש לו סמיכות עבה], והוא להוסיף קצת חלב ל'וויטביק'ס קודם שבת באופן שהוא עבה ויבש מדי, ולשים אותו במקרר, ואז בשבת אפשר להוציאו ולהוסיף אליו חלב עד שיהיה ראוי לאכילה ובסמיכות עבה, כך שהגיבול הראשוני נעשה קודם שבת בבלילה עבה מאד, ועכשיו בשבת הוא מוסיף חלב ובוה הוא מדלל את הבלילה שזהו היפוכו של מלאכת לש ומותר בשבת כמו שהבאנו (גליון 349 אות כ"ט), ואז לערבבו עם תנועת שתי וערב כדי שלא יהיה בו משום תיקון העיסה (מחזה אליהו שם אות י' והלאה).

לב **לערוב עם רסק תפוחים קודם**. עוד עצה מוזכרת שאפשר לשפוך רסק תפוחים שהוא סמיך על הוויטביק'ס בשבת ולערובו היטב ע"י שינוי כגון תנועה שתי וערב, כך שאין בשלב של נתינת מים איסור של לש לרוב פוסקים, ואז אפשר לעשות הגיבול ע"י שינוי כנ"ל, ואז גם אפשר להוסיף אליו מעט חלב ועדיין הוא בלילה עבה (מחזה אליהו שם).

קווקר - Quick Oats

לג גם כשמכניסים קווקר עם חלב צריכים להיזהר מאיסור לש, שהרי בנתינת החלב לבד כבר נעשה הגיבול ממילא כמו זרע פשתן (לעיל אות ט') ועוברים בזה על מלאכת לש כשהיא בלילה עבה, ולא מועיל בו שינוי בשלב של נתינת מים, ולכן יש להוסיף אליו מיד הרבה חלב שיהיה מיד רק בגדר של בלילה רכה, ויש לשנות בסדר הנתינה (מחזה אליהו שם).

הכנת דייסה [Porridge] לתינוק

לד **הוספת דייסה לבקבוק**. כשמוסיפין סוג דייסה, קורנפלור, קמח אורז וכדומה בכמות מועטת לבקבוק של תינוק כתוספת תזונה או סמיכות, מותר להוסיפה בלי שום שינוי שהרי אין זה הופך את החלב להיות אפילו כגדר של בלילה רכה אלא נשאר נוזלי ונשפך כמים, ואין בזה חשש מלאכת לש כלל כמו שכתבנו (גליון 349 אות י"ד).

לה **בלילה עבה**. כבר הבאנו שלצורך תינוק אפשר לנקוט כרוב הפוסקים הסוברים שאין בנתינת מים איסור תורה, ולכן בהכנת דייסה מהני לעשות שינוי בגיבול כגון 'שתי וערב' ועדיף גם שינוי בסדר נתינת מים, ולכן אף כשמכניסים בלילה עבה לצורך תינוק יש דרך שמותר להכינו. **לו בלילה רכה**. כשמכניסים דייסה בבלילה רכה בשבת, יש לשנות את סדר נתינת מים, ואז נחלקו הפוסקים אם גם צריכים שינוי בגיבול (ע"י מש"כ גליון 349 אות ח"), או שאפשר להסתפק בשינוי רק בגיבול.

מקרים שונים

מוהל בשבת

לא **רייקת הדם ויין לעפר**. יש מוהלין הנוהגין לרוק את הדם מציצה ויין לתוך עפר המוכן לזה (דרכ"מ י"ד ס' רס"ה סק"א), ויש שחששו בזה משום איסור לש שהרי גם עצם נתינת המים אסורה אפילו בלי גיבול (מג"א, מ"ב ס' ש"א סק"ז, ספר כורת הברית ס' רס"ה סק"ז, ברכי יוסף י"ד ס' רס"ה סק"ז), ומ"מ יש שמתירים בזה (כורת הברית שם), משום שהוא פסיק רישא דלא ניאח ליה, ומלאכה שאינה צריכה לגופה, ובעצם המלאכה לא צריך שיתערב הדם בעפר כלל (הגר"נ קרליץ, חוט שני ח"א פ"ג סק"ב).

לב **נתינת אבקה ונוזל על התחבושת**. יש מוהלים שמכניסים את התחבושת למילה ע"י שמרטיבים את התחבושת עם נוזל תרופתי למיניהם ואח"כ שמים עליו אבקה המיועדת לעצירת הדם, ובחול ממרחים את החומרים על התחבושת עם אצבע או גאזה ונהיה סוג של עיסה רפואית על התחבושת, ויש שעוררו שיש בזה חשש לש בשבת (הגר"א סילבר).

הכנת חרוסת בשבת

לט **לש השנה [תשפ"ה]** יחול ערב פסח הבעל"ט בשבת, וכדי למנוע מחששות במלאכת לש בשבת יש להכין את החרוסת לליל הסדר מערב שבת או עכ"פ בליל הסדר עצמו אבל לא בשבת, שהרי חרוסת מכניסים אותו כבלילה עבה זכר לטיט (רמ"א ס' תע"ג ס"ה), ויש בנתינת המשקה אל תוך הפירות המרוסקים חשש משום לש לכמה דיעות (ע"י מש"כ גליון 350 אות ל"ד ו"ה), ולהמקילים צריכים לטרוף את התערובות בשינוי, ולמחמירים אסור להכינו בכלל כשהיא בלילה עבה, ואין היתר אלא בבלילה רכה ובשינוי, ולכן עדיף תמיד להכינו לא בשבת (מג"א ס' תע"ג סק"ז, מ"ב ס' ש"א סק"ח).

לעיסת מסטיק [Gum]

מ אין איסור לישא בלעיסת מסטיק בשבת אע"פ שהרוק של הפה מתערב עם דבר יבש, מ"מ מה שלועסין בתוך הפה נחשב לדרך אכילה ולא למלאכת לש. [אגב, מעלה גרה הוא סימן כשרות רק לבהמה ולא לאדם..]

בית המדרש קהל אברכים

רח' תובל 1 (מעל ביהמ"ד הדסידי טשערנאביל) פעיה"ק ירושלים תובנ"א

בעזה"ש"ת מתקיים סדרת **שיעורים בהל' טהרה** יו"ד ח"ב

ע"י מוריננו **רבי חיים אהרן בלייער שליט"א**

רב בית מדרשינו ובעל 'חוקי חיים'

השיעור מתקיים במוצאי שבת קודש

של פרשיות **ויחזי, וארא, בשלה, יתרו, משפטים**

בשעה 9:45 בהיכל בית מדרשינו הנבאים